

Hva betydde Utposten for utviklingen av allmennmedisin som universitetsfag?

Aktørseminar, Oslo, 29. september 2008

AV HARALD SIEM, en av Utpostens tre stiftere, nå i Helsedirektoratet

Utposten er et perspektiv på helsevesenet. Perspektivet har variert med redaktører gjennom tidene; det begynte i Ytre Romsdal, hvor tre nabodistriktsleger tok initiativet.

Utposten ble til på kjøkkenbenken på Aukra tidlig på vinteren 1972. Vi skrev strimler, klippet og limte inn på formaterte ark som ble sendt til Lobo i Oslo. Det hører med en anekdote: Første nummer ble borte i posten, så etter å ha gått og ventet på den førstefødte i noen uker måtte vi lage det hele på nytt.

I første nummer slo vi fast at kontaktbehovet med kolleger var nøkkelordet bak initiativet. Ord som faglige fellesinteresser, meningsbrytninger, verdifulle erfaringer, ingen sak er for liten.

I ettertid vil jeg si at det var et ønske om å bygge en bedre kontekstforståelse som drev Tore Rud, Per Wium og meg, som redigerte bladet de fem første årene, med god hjelp av blant andre Halvor Denstad, Ansgar Aasen, samt ektefeller, sekretærer og andre. Den akademiske «medisinen» på sekstitallet var preget av sykdomspanoramaet på sykehus, for ikke si universitetssykehus. Men vi så det fra en annen side. Det folk flest feilet så en ikke på sykehusene, mens vi møtte folk flest hele tiden. Turnuskandidatene hadde ikke lært å skylle ut ørevoks, de hadde ikke hørt om plukking av forstenet avføring. Oppgavene overfor befolkningen gikk over tid, sykehusene så episodene, men urinveisinfeksjonene varte måneder og år og primærlegen skulle forholde seg til en befolkning som var og ble. Primærlegen sto for tjenester som var kontinuerlige, omfattende, personlige og forpliktende, som et ideologisk manifest slo fast i 1977.

For oss gjaldt det mer å bygge et fag enn å bygge et akademisk fag. Forløpere hadde vært Trykk Og Press, og ABC-gjengene på sekstitallet. Kringlebotten komiteer og Stortingsmelding nr 85 1970–71 om Helsetjenesten utenfor sykehus, fulgt opp av nr. ni noen årt etter, om et regionalisert sykehusvesen, dere husker LEON prinsippet, lavest effektive omsorgsnivå. Og avgjørende var også ANSAs medisinerutvalg og kurs for offentlige leger 1971.

Det var mange som ville bygge «helsetjenesten utenfor sykehus» om til allmennmedisin og senere også samfunnsmedisin, som den gang het offentlige legeföretninger. Ideen om et blad kom under kurs for offentlige leger 1971 hvor deltakerne utviklet en selvbevissthet av de sjeldne – det var ikke greit for dem som kom og skulle undervise om skolehelsetjeneste eller steriliseringsloven.

Allerede det første året hadde vi et forskningsnummer hvor Ivar U. Rosenberg, Bjørn Øgar, Per Fugelli og redaksjonen ga sine bidrag. Den akademiske utviklingen fikk likevel ulik mer næring fra Instituttene for allmennmedisin og VEAP-rådet (Videre og etterutdannelse for allmennpraktiserende leger) utover på syttitallet. Utposten skrev om huslige ting, tips fra praksis, legevakt, timebestilling, Nitter-kuren og Henrik Seyffarth, miljømedisin, men leverte også krasse utfall mot spesialisters opptreden i pressen og reisebrev fra eksotiske strøk. Et mål var å styrke selv-tilliten blant primærlegene. Utposten skrev flere brev fra distrikt-nissen til sentrale helsemyndigheter, hvilket etter sigende ble godt mottatt også der. Det var bevisst naive betraktninger over seg selv og over forvaltningen, en slags H. C. Andersens betraktninger over keiserens klær.

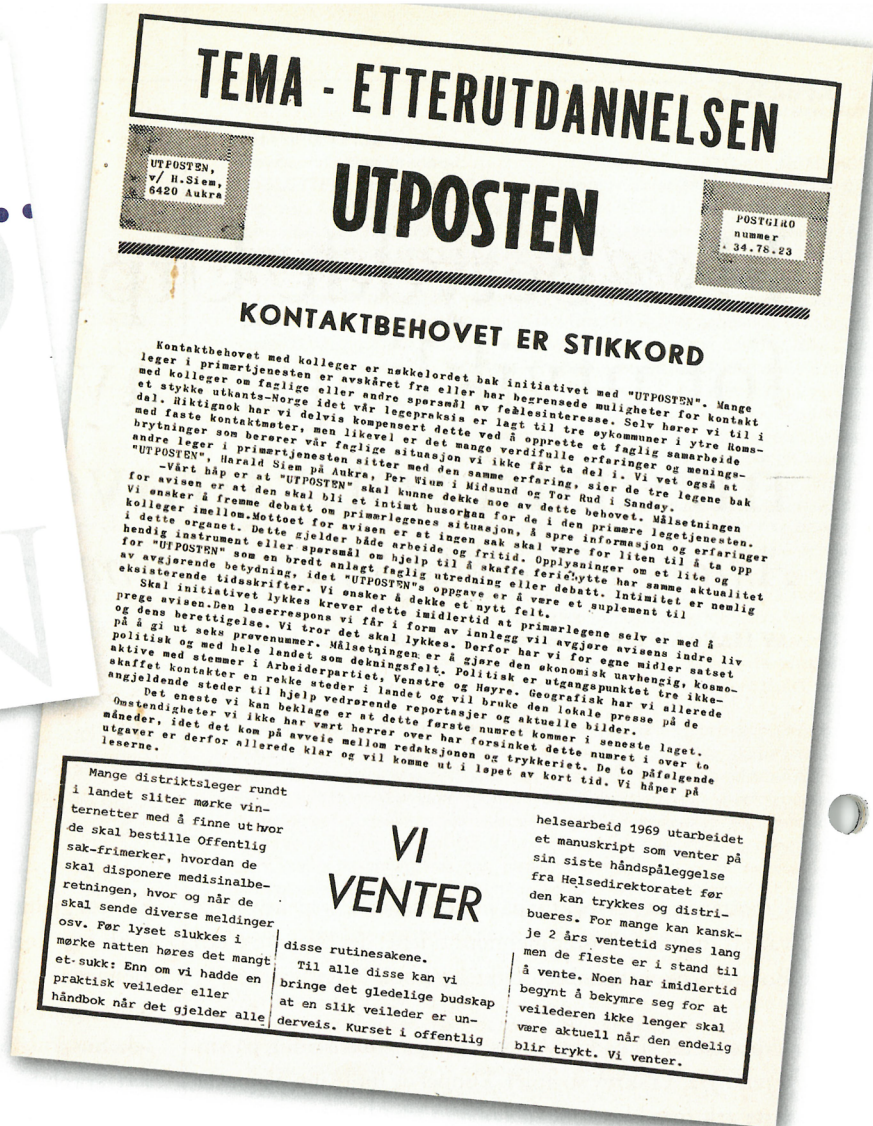
Utposten før og nå.

Og vi skrev om primærlegenes arbeids-situasjon. Her kom vel det første bidrag også til akademisk allmennmedisin, Per Wium ledet et arbeid om distriktslegens arbeidstid, og legens og ektefellens arbeidssituasjon. Hovedproblemet var og ble underbemanning og lav status. Nattevakt, snørr og tårer.

Jeg tror Utposten var med på å skape grunnlag for de store forbedringer som kom på 1970-tallet, først og fremst gjennom en sterk satsing på videre- og etterutdanning, etter hvert også ved bedre legedekning. Tema i tiden var da også fastlønn til leger i Utkant-Norge (og på Stovner i Oslo), men her hadde Utposten ikke noen direkte rolle.

En skal huske på at helsetjenesten, ikke bare legetjenesten, fikk en rivende utvikling på denne tiden. Vesentlige faktorer var utbygging av sykehjem og hjemmesykepleien. Men så kom Kommunehelsetiloven i 1984. Vi hadde argumentert sterkt for at helsetjenesten utenfor sykehus skulle få et positivt innhold, og legges under offentlig ansvar, men det kompromiss som kom var, av hensyn til det kommunale selvstyret og avlønning av private leger, et uheldig kompromiss. Det rev grunnlaget bort fra en helhetlig helsetjeneste. Utpostens røst i denne forbindelse var ikke sterk.

Og det skyldes kanskje det som er Utpostens styrke og svakhet: Da vi ga fra oss redaktøransvaret til Aage Bjertnæs og Martin Holte ble følgende imperativ lagt ned: De nye redaktørene skal drive bladet i fem år. De får hele kassa, og alle rettigheter. Men de skal finne nye redaktører etter det, og gi dem samme betingelser.

Til nå har vi sett åtte redaksjonsteam, i alt 47 redaktører. Det har gitt fornying hele tiden, men kanskje ikke god oppfølging på alle saker. Vi var nok mer utfordrende de første ti årene, nå er bladet blitt bredere, penere, større og meget mer leseverdig. Av listen over 47 medlemmer i redaksjonsgruppene er mange gått inn i akademisk medisin, og én har til og med erobret sjefstolen i Tidsskriftet. Men, heldigvis, mange har også blitt ved sin utpost. Og det er kanskje gjennom prinsippet om at intet var for lite, lavterskeltilbudet som en vil si i dag, at Utposten hadde sin største betydning i retning av akademisering av faget, mange vågde seg utpå med pennen for første gang.

Norge ligger langt framme i internasjonal sammenheng når det gjelder primærhelsetjeneste. Vi hadde PHC i Norge før Alma Ata erklæringen i 1978, for nøyaktig 30 år siden. Vi har sterke allmenn- og samfunnsmedisinske miljøer ved universitetene. Men om Utposten har hatt stor betydning, liten betydning eller ingen betydning for den akademiske utvikling er vanskelig å måle.

Evt. spørsmål og kommentarer kan rettes til: harald.siem@helsedir.no